

BIZKAIKO EUSKEREAA ZUZENTZEN

ZELAN/NOLA

Gipuzkoera osotua gura dabe batzuk batutzat, eta Azkuek orretarako urrats batzuk be emon ebazan, esaterako "Ardi galdua" elebarria, baiña ez dot uste baturik bear danik, batua ikastea baiña obea da bizkaitarrak gipuzkoerea eta alderantziz ikastea eta idazkietan naiz irakaskintzarako esku-liburuetan bata naiz beste erabilli.

Egia esan ba-dagoz itz batzuk alkar osotzen dabenak eta euskalki bietan zabaldu bearrekoak.

Gipuzkoan "nola" erabilten dabe itauntzeko eta ez "zelan", eta Bizkaian, ostera, "zelan" erabilten da beti eta ez iñoiz "nola".

Emen bai errez ikusten dala konponbide bat. Gipuzkoan esan begie "nolakoa" notin bat danean: "Nolako gizona da ori?" baiña gauza bat danean erabilli begie "zelako". Au ez dabe iñoiz erabilten: "Zelako etxea erosi dozu? eta ez "nolakoa", esaten daben lez.

Eta Bizkaian alderantziz: "Nolako gizona da ori" eta ez "zelakoa" gaur esaten daben lez eta "zelako etxea erosi dozu?" gaur esaten daben lez. Orrelan euskalki biak aberastuko litzakez. Baiña ba-dakit olako aldakuntzak, naizta txikiak izan, errian sartzea gatxa dana, eta ez erreza idazleen artean.

"Zer", "Zelako" gauzak dira, "Nor", "nolakoa", norkiak dira.

GIZONAK/GIZONEK

Aspaldion zalantza aundia daukagu bizkaierazko idaleak "nork" aditzaren askorena erabilkeran. Len ez egoan zalantzarik baiña aspladion batuaren eta giputz batzuren indarrez badagoz.

"Nork" askorenean, edo "nortzuk" itaunari erantzuteko Bizkaian era bi izan doguz: Bata notiña zeaztubakoa danean, eta orduan alboan daroa izen-lagun zeaztzailea: "Bost gizonak egin dabe ori" edo "iñongo gizonak ez leuke egingo ori", baiña gure Bizkaian iñoiz ez da entzun "gizonak egin dabe ori", beti "gizonak egin dabe". Bizkaian ba, =ek ez da erabilten izan zeaztugabea baiña.

Aldatu egin bear dala? Nik ez daukat eragozpen aundirik, baiña ez gogo bizirik be, lengoan ondo gagozela uste dot. Oraingoz arazoa aske itziko neuke eta bakoitxak idatzi dagiala nai dauan eran.

NONGOA/NORENA

Gaztelereak itz-aurrekoak edo preposiziñoak ugari erabilten dauz, baiña sarritan gitxi zeaztuta. Euskerea bere atzizkietan askoz zeatzagoa da. Esaterako, gazteleareak "de" gaz esaten dauana esateko euskereak atzizki asko artzen dauz: "De oro/urrezko", "venir de casa/etxetik etorri", "ser de casa/etxekoa izan", "murió de viejo/zarrez il zan", "Villa de Bilbao/Bilbao uria", "uno de vosotros/Zuetariko bat"...

Gaur "Villa de Bilbao" esaldia eta euskeratzea aztertuko dogu.

Gazteleraazko "de" ori ez da besterik ondoko itza edo aposiziñoa agertzeko bide bat baiña. Berez "Villa Bilbao" izan bear leuke eta euskeraz orrelan erabilli bear dala uste dot: "Bilbao uria". Ez Bilbaoko.

Baiña ori "uria" itzak eta "Bilbao" itzak zabalera bardiña daukanean izaten da, baiña ez zabalera bardiña ez daukanean. Esaterako "diócesis de Bilbao" "Bilbaoko eleizbarrutia" esan bear da, eleizbarrutia Bilbao bakarrik ez dalako, Bilbaokoa da baiña "Bizkaia eleizbarrutia". Uria, ostera ez da Bilbao'koa, Bilbao bera baiña.

-Ko onek euskerara badauz beste oker batzuk be: "Karteruko jatetxea" ez, "karteruarena" izan bear leuke. "Andra Mariko eleizea" "Andra Mariarena".

Beste batzutan zalantzazko gauzea izaten da: "Traillaren 12'an" ala irailleko 12'an?

Ona emen arazo au argitzeko bide bat. -ko ala -ren artu ez dakizunean, itaun au egizu: "Noren/zeren" ala "nongo". Berez artuko dozu erantzuna: "Karteruko jatetxea? "nongoa" da ala "norena". "Norena". Orduan "karteruarena". Nongo eleizea ala norena? Orduan, Andra Maria'rena. Nongo eguna ala noren/zeren eguna? Orduan irailarena.

LEMONA/LEMOA

Ba-dakit toiki izenak egokiro ezarteko lan aundia egiten diarduala Euskaltzaindiak, baiña ez nator batera jokatibide batzukaz. Esaterako "Bilbo" esan eta idatzi bear ei dogu eta ez "Bizbao". Ondoren lez or ikusten doguz izen bi. Bilbo/Bilbao bideetan, bata erderaz eta beste eskeraz balitzakez lez.

Izena "Bilbao" izan da eta da, baiña abostegi-arazogaitik, esan Bilbo esten da, baiña nik beste au be esango neuke: Azentoa edo sakakadea "i"ren gainean ipiñi ezkerro errez ulertzen dala aldakuntza: "Ni gaur Bilbaora noa". Ez dago "Bilbo" idatzi bearrik.

Baiña naste aundiagoa sortzen da Euskaltzaindiak dauan eta esaten ez dan "-n-" kentzen danean. Or bardin jazoten da: "Otxandio, Lemoa, Fruiz, Laukiz, Bedaroa, Lemoiz..." ei da euskeraz eta "Otxandiano, Lemoa, Fruniz, Laukiniz, Bedarona, Lemoniz..." ez ei da idatzi bear, antza dagoanez erderazko izenak diralak. Nondik erabagi ori? "Geur" esan arren, "gaur" idazten dogu edo "emontzut" esan arren "emon dautzut" idazten dogu. Dana, aboskeriak alboratzeko. Ba, "n" ori be aboskeria edo fonetismoa baiña ez da eta ez daigun kendu.

Eta "-n-" arloan gagozan ezkerro, aiatatu daigun "n-"k aurrean "i" dauanean sortzen dan arazoa: Bizkaian "Diputaziñoa", "Gipuzkoan "Diputazioa" eta Iparraldean "Diputazione". Olako itzak asko dira. Zein aukeratu? Euskalki bakoitxak berea erabilli dagiala eta ondo be ondo ulertzen dogu alkar. Orduan Bizkaian "Diputaziñoa" (Egia da ordenaigailu batzuk "ñ" oneagaz izaten dabezela).

Olazar'tar Martin'ek